

Nr 54

Utlåtande i anledning av väckta motioner dels om utredning rörande befolkningsfrågans olika aspekter och dels angående vissa familjepolitiska åtgärder.

I en inom andra kammaren väckt och till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion II: 22 av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.* hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande befolkningsfrågans olika aspekter.

I de likalydande, likaledes till allmänna beredningsutskottet hänvisade, motionerna I: 511 av fru *Wallentheim* och herr *Nils Elowsson* samt II: 584 av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en utredning om samhällets ansvar för barnkostnaderna, därvid också försäkringsvägen bör prövas, vidare en utredning av möjligheterna för småbarnsmödrarna att åtnjuta en högre tilläggsjukpenning och tillgodoräkna sig pensionspoäng under vissa vårdnadsår samt en omprövning av 16-årsåldern som gräns i social- och skattelagstiftningen, därvid särskilt de ensamstående föräldrarnas ekonomiska förhållanden bör beaktas.

Utskottet har upptagit motionerna till samtidig behandling.

I motion II: 22 framhålles, att vårt land står inför risken av en otillräcklig befolkningsåterväxt. Såväl i fråga om giftermålstalet som födelse- och frukt-samhetstalet ligger Sverige bland de allra lägsta i världen. Eftersom dödlighetstalet ligger på ungefär samma nivå som för övriga länder i Väst-europa, blir födelseöverskottet extraordinärt lågt.

Om orsakerna råder delade meningar. Tänkbart är att de allt högre standardkraven är en orsak. Samhället bör då kunna gripa in för att hindra en alltför hård standardsänkning, exempelvis om hustrun i en familj ej längre kan fortsätta sitt förvärvsarbete. En bidragande orsak kan vara flyttningen från landsbygd till tätorter. Tätorternas bostäder är icke så lämpade för barnfamiljer som önskligt vore. Bostadsproduktionen bör därför ges en mera accentuerad familjevänlig inriktning. Man kan tänka sig att barnrika familjer och giftaslystna gynnas vid tilldelning av lägenheter. Samhällsplaneringen bör vidare mera anpassas till barnfamiljernas krav.

Brist på arbetskraft kan hämma den ekonomiska utvecklingen. Att importera arbetskraft för att motverka en sådan brist blir kanske icke i längden möjligt, särskilt icke då det gäller yrkesutbildad arbetskraft. En icke obetydlig återutflyttning gör sig f. ö. redan märkbar.

Utvecklingen leder till att allt färre i produktiv ålder måste dra försorg om allt fler åldringar. F. n. finns omkring 870 000 åldringar över 65 år i vårt land, men år 1980 kalkylerar man med en och en kvarts miljon svenskar över pensionsåldern.

Man bör sträva efter en befolkningspolitik som direkt tar sikte på att främja en jämn och naturlig befolkningsstillväxt. En ryckig befolkningskurva medför stora svårigheter för samhället. Man kan som exempel nämna skolproblemen.

Tiden bör därför vara inne för en utredning av befolkningsfrågan, därvid en rad spörsmål bör ägnas uppmärksamhet, såsom familjepolitiken, skattefrågorna, bostadsfrågan, abortproblemet, sexualmoralen, behovet av arbetskraft, den kvinnliga arbetskraften i förvärvslivet i förhållande till hem, samhälle och produktion etc. En intensifierad forskning synes nödvändig samtidigt som man vidtar de åtgärder som påkallas och kan realiseras nu. Framför allt bör man söka åstadkomma en mentalitetsförändring.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen.

I motionerna I: 511 och II: 584 anföres, att man nu kan iaktta en tendens till en ny familjepolitisk giv i många hänseenden men att utjämningen av barnkostnaderna bör gå betydligt längre och detta av huvudsakligen två skäl: den sjunkande nativiteten och barnfamiljernas eftersläpning i den allmänna ekonomiska standardhöjningen. Mest pressad är ekonomin för de ensamstående föräldrarna och deras barn.

Av både rättvise- och befolkningspolitiska skäl bör samhället träda till för att kompensera mödrarna för den inkomstförlust de lider då de ägnar sig åt småbarnsvården. En moders hemarbete utgör visserligen en skattefri inkomst men har icke karaktären av förvärvsinkomst med därtill knutna sociala förmåner. Mödrarna bör kunna få räkna vårdartiden som pensionsgrundande efter en schabloninkomst. Tilläggsjukpenning bör utgå i sjukförsäkringen till mödrar som vårdar små barn, avvägd efter en schabloninkomst. 16-årsgränsen inom sociallagstiftningen bör omprövas liksom inom skattelagstiftningen. De ensamstående föräldrarnas läge bör lättas ev. genom kommunala bostadstillägg. Någon form av barnförsäkring bör införas, till vilken varje person bör betala under sin produktiva tid.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 584.

Utskottet

I motion II: 22 hemställes om en utredning rörande befolkningsfrågans olika aspekter. I motionerna I: 511 och II: 584 föreslås en utredning om samhällets ansvar för barnkostnaderna och en prövning av vissa i motionerna särskilt angivna åtgärder för att förbättra barnfamiljernas villkor.

Det statistiska materialet beträffande befolkningsutvecklingen i Sverige utvisar att nativiteten stadigt minskat mellan år 1945, då antalet födda var 135 000, och år 1960, då antalet var 102 000. Födelseantalet för Sverige, 13,6 per

tusen invånare, är f. n. det lägsta kända i hela världen. Födelseöverskottet är mycket lågt, 4,7 promille. Av de länder för vilka uppgift är känd redovisar endast Österrike ett lägre tal, 4,2. Giftermålstalet är också mycket lågt, 7 giftermål per år på tusen invånare. Detsamma gäller fruktsamhetstalet. Utvecklingen kännetecknas också av en allt starkare förskjutning mot en procentuell ökning av åldersgrupperna ovanför den produktiva åldern. Under de senaste hundra åren har Sveriges folkmängd fördubblats medan antalet invånare över 65 år mer än fyrdubblats. Enligt gjorda prognoser kommer hela folkmängden att mellan åren 1961 och 1975 växa med 11 % medan den yrkesverksamma delen skulle öka med endast 6 à 7 %.

I motion II: 22 framläggs ett rätt rikhaltigt statistiskt material som ytterligare belyser utvecklingstendenserna. Motionärerna framför synpunkter på de möjliga orsakerna till utvecklingen och nämner i detta sammanhang bl. a. de stigande kraven på hög standard, förvärvsarbetet bland gifta kvinnor, brister i familje- och bostadspolitiken och flyttningen från landsbygd till tätorter. Vidare behandlas frågan om lämpliga åtgärder för att ändra utvecklingen. Motionärernas ståndpunkt kan anses sammanfattad i följande uttalande i motionerna:

Det gäller att förena en ekonomisk politik, vilken skall ta i sikte att skapa gynnsammast möjliga förutsättningar för produktionsökning och inkomststegring, med en befolknings- och familjepolitik, som bl. a. genom att tillförsäkra barnfamiljerna en rättmätig andel i produktionsstegringen kan bidra till att stabilisera nativiteten och därigenom undvika krisartade utvecklingstendenser på befolkningsområdet.

Motionärerna berör vidare lämpligheten av åtgärder beträffande bl. a. skattefrågorna, bostadspolitiken, abortproblemet, sexualmoralen, arbetskraftbehovet och immigrationen samt de förhållanden som nu medför svårigheter för mödrar med barn att, om de så önskar, gå ut i förvärvsarbetet eller som, när de tvingas lämna sådant arbete, medför alltför stor standard-sänkning.

Motion II: 22 tar sålunda direkt sikte på befolkningsfrågan. I motionerna I: 511 och II: 584 anföres den sjunkande nativiteten jämte barnfamiljernas eftersläpning i den allmänna ekonomiska standardhöjningen som huvudskäl för de i motionerna föreslagna åtgärderna. Motionärerna framhåller bl. a. att en rad förbättringar på senare tid genomförts för familjerna. De är dock icke tillräckliga för att på ett rättvist sätt tillgodose barnfamiljerna. I motionerna behandlas vidare spörsmål om åtgärder på olika områden och nämnes särskilt kompensation för barnavårdskostnader m. m. för mödrar som ägnar sig åt arbete i hemmet, frågorna om regler för pension och sjukförsäkring åt sådana mödrar, omprövning av 16-årsgränsen i sociallagstiftningen, stöd till ensamstående föräldrar och eventuellt införande av någon form av barnförsäkring.

Av det anförda torde framgå att motionerna II: 22 samt I: 511 och II: 584 äger ett så nära samband med varandra att de bör behandlas gemensamt.

Utskottet ser motionerna som ett uttryck för motionärernas intresse av att barnfamiljerna erhåller ett stöd som bättre än det nuvarande svarar emot den allmänna välförhållningens utvecklingen och för deras oro inför befolkningsutvecklingen. Utskottet vill utan att taga ställning till de i motionerna framförda förslagen ansluta sig till tanken på en utredning om samhällets ansvar för barnkostnaderna och om barnfamiljernas ekonomiska ställning. Enligt utskottets mening är det angeläget att åtgärder snabbt kan vidtagas på detta område.

Orsakerna till och verkningarna av befolkningsutvecklingen är bristfälligt kända. Någon mera vittsyftande statlig utredning i ämnet har icke gjorts sedan 1941 års befolkningsutredning framlade sitt förslag. Utskottet vill därför också förorda en mera långsiktig, förutsättningslös utredning av befolkningsfrågans olika aspekter. Utskottet kan emellertid icke taga ståndpunkt till i vad mån en samordning av här angivna utredningsuppdrag är möjlig utan anser att frågan härom bör få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra.

Utskottet får sålunda hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 511 och II: 584 samt motion II: 22 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning rörande frågorna om samhällets ansvar för barnkostnaderna och om särskilda åtgärder för att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning samt rörande befolkningsfrågans olika aspekter.

Stockholm den 27 november 1962

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Nestrup, Söderberg*, Axel Emanuel Andersson, Hedström, Olofsson*, Ringaby, Widén, Tage Johansson, Enarsson och Lars Larsson*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Jacobsson i Sala, Dickson, fru Jäderberg, herr Svensson i Kungälv, fru Thunvall, herrar Lundmark, Björkänge*, Keijer, Berglund, Magnusson i Nennesholm och Edlund.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.